

Adolf Erik Nordenskiöld (1832 - 1901)

Adolf Erik är Sveriges genom tiderna mest kände polarforskare. Han var finlandssvensk friherre, upptäcktsresande, geolog, mineralog och polarfarare. Han blev också 1893 ledamot av Svenska Akademin på stol nr.12. Han styrde fem forskningsresor till Svalbard (1858, 1861, 1864, 1868, 1872/73) och en expedition till Västgrönland (1870). Senare åkte han till arktiska Karahavet och till floden Jenisej (1875, 1876). Mest känd har han blivit för resan med skeppet "Vega" från 1878 till 1880 då han fann Nordostpassagen. När han inte ägnade sig åt upptäcktsresande och författande av resebeskrivningar, fördjupade han sig bl.a. i mineralogi och i kartografins historia. 1889 gav han ut Facsimile atlas till kartografiens äldsta historia och 1897 Periplus, utkast till sjökortens och sjöböckernas äldsta historia. Hans samling på Universitetsbiblioteket i Helsingfors blev 1997 klassat som ett världsminne ¹.

Adolf Erik Nordenskiöld föddes 18 november 1832 i Helsingfors, Finland och var son till Nils Gustaf Nordenskiöld och Margaretha Sophia Haartman. 1863 gifte han sig med friherrinnan Anna Maria Mannerheim och blev därmed ingift farbror till marskalk Mannerheim.

Adolf Erik studerade och tog sin doktorsgrad vid Universitetet i Helsingfors där han disputerade 1857. Nordenskiöld var både liberal och en finsk nationalist som hoppades att Finland skulle kunna göra sig fritt från Ryssland, vilket knappast var populärt hos den ryska överheten. Karriären i Finland fick ett abrupt slut efter att Adolf Erik hållit ett festtal som upprörde de ryska myndigheterna.

Istället fick han söka lyckan i Sverige, där han 1858 blev professor vid Naturhistoriska Riksmuseets mineralogiska avdelning. Det var i denna egenskap och i statlig svensk regi, som han gav sig ut på sina första arktiska expeditioner för att utforska Spetsbergen, tillsammans med professor Otto Torell. Efter en tid upphörde det statliga stödet till Adolf Ericks äventyr, men denne fann då en privat mecenat som hette Oscar Dickson. Med grosshandlare Dicksons ekonomiska bistånd fortsatte Nordenskiöld att göra flera expeditioner till det arktiska området.

Adolf Erik bar länge på planer att utforska möjligheten att färdas från Atlanten till Stilla havet genom att segla norr om Sibirien, den så kallade Nordostpassagen. Först 1878 fanns möjligheterna att göra verklighet av dessa planer, då Kung Oscar II ihop med Dickson stod som finansiär. Till sitt förfogande hade Adolf Erik ett ombyggt valfångstfartyg som hette Vega och som styrdes av löjtnant Louis Palander. Fartyget stävade ut från Nordnorges kust den 25 juli 1878 och passerade Kap Tjeljuskin den 19 augusti, men den 28 augusti frös det fast och såväl Adolf Erik som hans fartyg blev sittande i tio månader i packisen. Tiden utnyttjades till forskning, främst etnologisk sådan. Man studerade tjukterna, ett isolerat folkslag som man kom i kontakt med. Till slut ändade äventyret ändå väl, då fartyget kom loss och kunde segla de sista 100 sjömil till Berings sund och fullborda sin resa till Stilla havet med alla resenärer i behåll.

Ryktet om bragden att ha funnit Nordostpassagen spred sig över världen och hemresan blev en triumf-färd runt Asien och Medelhavet med slutstation i Stockholm den 24 april 1880. Hela Stockholm var i festyra då Vega anlände. På kungens order skulle Adolf Erik inte gå i land på svensk mark förrän vid slottet. Där stod expeditionens medlemmarnas initialer skriva i eldskrift. Den nöjde finansiären och kungen, Oscar II, upphöjde Adolf Erik till friherre och adlade Palander för bedrifterna. En skriftlig redogörelse för expeditionens öden, äventyr och rön gavs sedermera ut i fem band. Syftet med att forcera Nordostpassagen var att öppna den som handelsväg - detta var innan transsibiriska järnvägen fanns. Men denna dröm gick aldrig i uppfyllelse, då Vegafärden visade att den var omöjlig. Ett monument över Vegafärden, bekostat genom en insamling till 50-årsminnet, står vid Naturhistoriska Riksmuseet i Stockholm. Adolf Erik fortsatte dock att utforska Arktis. 1883 gjorde han en ny expedition, denna gång till Grönlands inland, där Adolf Erik hoppades finna isfri mark hinsides inlandsisen. Eftersom det dock inte fanns någon sådan, så blev resan inte den succé han hoppats på.

Adolf Erik Nordenskiöld dog den 12 augusti 1901 på Dalbyö i Västerljung, Trosa kommun, där han ligger begravd på Västerljung kyrkogård.